

Mati.

(Povest. — Spisal Cvetinomiški.)

I.

Na nizkem, tuintam z vitkimi srebrnimi brezami in tankimi jelkami obrastlem holmu se je razprostirala vas Solnčanec. Majhne, s slamo krite hiše so belele na vsaki strani grapave ceste; zadaž, v senci, so stali polni zelniki in vrtovi s sadnim drevjem; košati, mogočni kostanji so se vrstili za vrtovi; po bregu navzdol so ležale vinske gorice, tihe, prijazne; med njimi so počivale sive, napol razdrte zidanice, h katerim so držale iz vasi mimo brajd in trt ozke, tesne stezice. Na nekaterih mestih s peskom nasuta cesta se je vila kraj vinogradov, ovinek za ovinkom, niže in niže v dolino, in nato po dolini, daleč tja do gozdov, ki so šumeli in bučali iz daljave...

Solnčanec se je razgledoval s holma daleč naokoli po ravninah in hribih za ravninami. Tam v daljavi, na vzhodni strani, je tekla temno-zelena voda, čisto tiho in mirno kakor v sanjah med njivami in travniki, lehami in gozdovi, mimo gričev in holmov in se je naposled izgubljala izpred oči za ovinkom, v megli in v mraku, kamor ni segal pogled... Proti severu je bil svet bolj valovit, hribovit, vinograd tik vinograda. Vmes pa so modreli kakor lepe preproge po dobravah in brdih posejani smrekovi gozdovi, šepetajoči, skrivnostni. Ob njih so se lesketale livade in na prisojnih krajih sočni pašniki. Na drugi strani so se svetlikale po dolinicah in bregovih kakor prilepljene lične vasi, čedne, pobeljene hišice, ponosna gospodarska poslopja; tuintam cerkev z visokim zvonikom.

Skozi vasi in gozdove je peljala preko polj bela pot in se je spajala končno z veliko cesarsko cesto, ki je tekla mogočna in silna kraj reke na vzhodni strani...

Prijetno je sijalo solnce na Solnčanec vrhu holma in je gredo vinske gorice po bregu navzdol. Poznalo se je, da se ne loči rado od teh nizkih, prijaznih hišic; od teh zelenih vrtov in leh, brajd in trt. Vedno so lili njegovi žarki v svetlih tokovih na slamnate strehe in so oblivali obraze ljudi, ki so hodili venomer semintja po cesti, od duri do duri, po svojih opravkih... S solncem in toplo lučjo je bil oblagodaril Bog Solnčanec in je blagoslovil njegove ljudi...

Komanova hiša je čepela na koncu vasi tik travnika na eni in vinogradov na drugi strani. Imela je majhna, blesteča okna z zelenimi, vabečimi polkenci; streho slamnato, dimnik nizek in zelo prijazen. Če je stal človek na pragu, je videl v dolino in še dalje na svetlo, široko cesto in na mirno, leno reko, in je slišal natanko prešerno pesem gozdov iz daljave.

Reveži so bili Komanovi. Oče je bil umrl pred petimi leti za jetiko, in tako so ostali mati in Milka in Hinko sami na svetu. Hinko je bil še otrok, sedem let je imel. Ravnotako tudi Milka, mala, tiha, z velikimi,

jasnimi, razumnimi očmi in plavimi kodri. Živel so Komanovi ubožno — v hlevu je stala ena sama kravica. Za hišo je stal vrt in zadaj malo polja; tudi majhen vinograd z zidanico so imeli.

Velikokrat je prišla mati zvečer s polja vsa utrujena, v obraz prepala in sesušena, oči globoko v jamah. Sedla je navadno na klopico pred hišo in si je zakrila lica v dlani. Hinko je stal takrat vedno pri nji in je videl, da ima roke vse raskave in žuljave od dela. Mati je jokala. Debele solze so ji kapale na kolena. Hinku je bilo pri takih prilikah tako hudo, da bi bil pal pred mater na kolena in bi se bil tudi sam razjokal...

Ob nedeljah je vstajala mati na vsežgodaj in je hodila v starih, luknjastih copatah po kuhinji. Kuhala je kavo. Hinko in Milka sta pa še navadno spala na trdi, z razcefrano rjuho pokriti postelji. Sopla sta slišno v spanju in časih v sanjah na vso moč kriknila.

Mati je prinesla skodelici vedno v izbo. Hodila je nalahko, brez šuma, da ne bi zbudila otrok. Postavila je kavo na mizo in se je okrenila k postelji. V spanju sta bila obrazka otrokova plašna in čisto nedolžna. Kakor nebeška luč je bilo razlito na njunih licih... In mati se je sklonila, pokrižala je otroka in je nato šepnila:

„Kavo imata... Kar vstanita!“

Kadar sta otroka vstala, je odprla zopet duri in je šla v kuhinjo, do pasu upognjena, lica razjedena od skrbi in bridkosti.

K maši so hodili Kumanovi skupaj. Mati je imela na glavi židano ruto, in njen obraz je bil vdan; nič bridkosti ni bilo več v njem...

Hinko se je še živo spominjal, kako je bilo takrat, ko ga je vzela mati najprvo s seboj v cerkev. Jasnega nedeljskega jutra je bilo. Ves holm in cel Solnčanec sta vriskala, oba polna veselega nedeljskega življenja.

Komaj da se je bilo zdanilo, je že vstala mati, skrb, strah in bojazen na licih, a skrito veselje v očéh. Zbudila je Hinka, in Hinko e poskočil še kakor nikoli vesel s postelje in je poljubil mater na belo, zgubano čelo.

„Danes pa greš... Le glej, da se boš lepo vedel, kakor se to spodobi v cerkvi...“

Mati je govorila tiho, šepetaje; roke si je brisala ob predpasnik in zrla je v Hinka.

„Pa bo lepo?“ je vprašal Hinko in se je oblačil.

„Lepo... lepo... Čakaj, ti bom pomagala, da se boš lažje obul...“

Vzela je izpod klopi vegasto pručko in se je vsedla na njo, pred sabo Hinka na postelji. Preden ga je obula, mu je pravila vsemogoče stvari o potu, po katerem bosta hodila, in o trgu tam na ravnini: o veliki, prostrani cerkvi, o visokem zvoniku in o belih hišah kraj cerkve.

Takrat se je Hinko nenadoma zgani.

„Kaj pa Milka? Ali ne pojde?“

Ozrl se je Hinko prestrašeno naokoli. Milka je še spala, odejo preko vratu, dihala je naporno in njene oči so se svetile v čudni luči...

„Ne, ne,“ je rekla mati. „Milka je že bila tam, ti pa še ne... Naj le spi, srček mali!“

Hinko se je dolgo umival; srečen in vesel je bil, da bo videl enkrat tisto lepo cerkev tam v trgu prav od blizu in pa tiste gosposke hiše ob beli cesti.

Lica so mu gorela od radosti in srce je drhtelo v veselju in blaženosti. Svobodnega in velikega se je počutil naenkrat in tako mu je bilo, da bi bil šel in zavriskal v beli, jasni dan tam zunaj pred pragom.

Mati je bila med tem v kuhinji in je ropotala z lonci. Ko je prišla v izbo, je zapazil Hinko na njenih licih žalost.

„Mati! Mati!... Kaj vam je? Saj bom priden.“

Mati se je sklonila, poljubila je dečka na lica, prekrizala ga je na čelu; nato pa je sklenila roki na prsih kakor v molitev in je dvignila glavo.

„Obvaruj ga, Bog, ne daj, da bi se izgubil, ko bo odrastel in bo njegovo srce zahrepenelo... Daj, da bo vedno moje veselje in moja tolažba.“

Hinko je pil kavo in mati se je oblačila. Lepo nedeljsko krilo je imela in lepo ruto, v roki pa velik, rdečeeobrezan molitvenik. Ko je Hinko izpil, ga je prijela mati za roko in šla sta vun na prag.

„Milka bo spala, dokler se ne vrneva“, je rekla mati in je zaklenila duri.

Solnce se je že dvignilo iznad hribov, veliko, svetlo in žareče. Solnčanec se je kopal v prvih toplih žarkih, hišice ob cesti so se smejale in veselo mežikale. Megla nad ravnino se je razgubila — povsod le solnce in njegova svetla luč...

Mati je stopala počasi, in Hinko se je je držal za roko. Cesta se je vila navzdol, široka in gosposka — nov svet se je odpiral mladim, hrepenečim očem dečkovim.

... Tam daleč doline, gozdovi, griči in vinogradi po bregovih, bele vasi vmes; tam daleč gore, sinje, visoke, v nebo moleče, nedosegljive; in tam za nizkimi holmi nepregledna ravan, tako daljna in velika in tako lepa v jutranjem solncu; na ti ravani pa tihotekoča reka — grozna, strašna kača, ki se vije po zemlji leno in zaspano in se le tuintam zgane iz svojega spanja...

Hinko je gledal in od sreče je drhtelo njegovo srce. Majhen, plašen je stopal ob materi in jo je venomer izpraševal o ti in oni reči. Mati se je časih zasmejala in je pobožala dečka po licih.

Ko sta bila pa že daleč na cesti, sta postala in se okrenila.

Tam na holmu je beled Solnčanec, tih, prijazen, ves v solncu. Okna hiš so gorela v lepi, beli svetlobi, in pozdravljala so. Vinogradi, ki so segali po bregu navzdol do doline, so bili oblitni s solnčno lučjo.

Mati je prijela Hinka za desnico in mu je pokazala s prstom:

„Glej, Hinko, tam smo mi doma... Kako lep je vendar Solnčanec!“

Šla sta naprej in sta prišla do velikih, gosposkih hiš; to je bil trg. Do neba je kipela mogočna, visoka cerkev — že je zvonilo in potrka-
valo brneče in slovesno iz širokih lin ponosnega stolpa...

V cerkvi je klečala mati na kolenih in Hinko poleg nje; mati je imela oči mokre. Hinko je videl mater žalostno in hudo mu je bilo pri srcu in tesno. Zakričal bi bil od bolesti in zavpil bi bil — a glasu ni bilo iz njegovega grla. Nenadoma je res zaihtel; tih, skoro cvileč je bil ta glas in razlegal se je žalostno naokoli. Ljudje so se ozirali in so stikali glave, Hinko pa je jokal venomer. In tedaj se je mati prestrašila in je šepnila Hinku:

„Ne jokaj, malček! ... Kar lepo priden bodi ... kajne, da boš?“

Hinko je utihnil.

„Saj ... saj ... Toda čemu ste vi žalostni mati, lica imate objokana?“

„Molim!“ se je pripognila mati; glava ji je zdrknila na prsi, in njene oči niso bile nič več žalostne.

Ko sta se vračala domov, je stalo solnce visoko na nebu, jasno in kraljevsko. Mati je hodila zelo sključeno, in njena lica so bila resna. Hinko jo je držal za roko kakor prej in ji je gledal v obraz. Doma je šla mati takoj v kuhinjo in je pripravila Milki kavo. Hinko pa je sedel za mizo in je gledal skozi okno v dolino. Od tega časa naprej je hodil z materjo vsako nedeljo v cerkev. — —

Življenje, ki so je živeli Komanovi, je bilo mirno in tiho. Mati je hodila le redkokedaj v vas, k sosedam, in tudi otroka nista postopala okoli, čeprav sta bila jako živa. Posebno še Hinko, ki ni mogel nikoli in nikjer mirovati. Večidel je bila mati na polju in Hinko in Milka pri njej. Drugače so pa sedeli za staro orehovo mizo in so se pogovarjali toinono.

Časih ni bilo matere po ves dan doma; hodila je za par desetic na dnino.

Ko se je vračala zvečer domov, sta jo čakala Hinko in Milka pred pragom, lačna in revna. Tam daleč po cesti se je zibala upognjena, v dve gubi sključena postava — s tresočimi nogami se je bližala trudna mati domači hiši.

Otroka sta čakala nestrpno, in ko je bila mati že čisto blizu, sta ji tekla nasproti in jo vlekla za rokav.

„Mati! Mati!“

Mati pa je pobožala obadva po mladih licih in gube na njenem obrazu so izginile za hip s čela. Šli so v izbo, mati je razvozljala konec robca, ki ga je bila tiščala v roki, in na mizo se je strkljalo par svetlih, smehljajočih desetic...

Tako so živeli Komanovi. Povsod se je zrcalila materina ljubezen, ki je bila tako čista in tako nesebična. Hinko in Milka sta rastla pod varstvom te čiste in nesebične materine ljubezni in lahko, četudi ne brezskrbno je teklo njuno mlado življenje...

(Dalje.)

